

KONSERVECİLİK İÇİN UYGUN BEZELYE ÇEŞİTLERİ

Sırrı Erol Işık (1)

Giriş :

Memleketimiz bezelye çeşitleri bakımından fakir bulunmaktadır. Yetiştirilen çeşitler gelişen konserve endüstrisinin ihtiyacını miktar ve kalite bakımından karşılayamamaktadır. Bundan başka yerli çeşitlerin çoğu sarılıcı çalı bezelye çeşitleri olup yetiştirilmeleri zor ve pahalı olmaktadır. Yetiştirilen yerli çeşitlerin hepsi yuvarlak (düz) daneli olup, konservelik vasıfları uygun olmayan çeşitlerdir. Halbuki Avrupa ülkelerinde yetiştirilen konservelik bezelyeler çalıya ihtiyaç göstermeyen yer çeşitleri olup yetiştirilmeleri daha az masraflıdır. Konservelik vasıfları iyi olan bu çeşitlerin kuru daneleri de yerli çeşitlerimizde olduğu gibi yuvarlak (düz) olmayıp kırışık bir vaziyettedir.

Son yıllarda Marmara Bölgesinde kurulan yeni konserve fabrikaları bölgelerindeki yetiştiriciler ile yaptıkları mukavelelerle konservelik vasıfları yüksek bu çeşitlerin üretimini artırmaya çalışmaktadır.

Bu deneme ile birçok memleketimizde yetiştirilen çalıya ihtiyaç göstermeyen kısa boylu bodur ve konservelik vasıfları yüksek bezelye çeşitlerinin verim ve olgunlaşma müddetleri tesbit edilmiştir. Konservelik vasıfları yüksek ve verimli çeşitlerin seçimi yanında olgunlaşma müddetleri de tesbit edildiğinden; erkenci, orta devre ve geç olgunlaşan çeşitlerin üretime alınması ile konserve fabrikalarının bezelye işleme devresini uzatmak mümkün olacaktır.

Materyal ve Metod :

1966 yılında 18 yer bezelyesi ve 6 çalı bezelyesi ile verim denemesi kurulmuştur. Denemeye alınan 6 çalı bezelyeleri çeşidinin konservelik vasıflarının uygun olmadığı ve bu çeşitlerin yerli bezelye çeşitlerinden üstünlük gösterdiği ve çalı bezelyelerinin iktisadi olmadığı düşünülerek çalı bezelyeleri üzerinde daha fazla çalışmaya lüzum görülmemiştir.

1966 yılından seçilen 7 yer bezelye çeşidine ilâve olarak Zenit ve Senatör çeşitleri de denemeye alınarak 1967 yılında 9 çeşitle 6 tekrerrürlü bir verim denemesi kurulmuştur. 1967 yılından seçilen 8 çeşitle 1968

yılında 4 tekerrürlü bir mikro verim denemesi kurulmuştur. Çeşitlerin büyük bir kısmı çıkıştan sonra 1969 yılı başında soğuktan büyük ölçüde zarar görmüş ve denemede verim değerlendirmesi mümkün olmamıştır.

Geçen yılki verim denemesinde bulunan Delicatess, Kelvedon Wonder, Hada, Kleine Rheulanderin Senatör ve Zenit çeşitleri ile Ankara Tohum Islah ve Anonim Şirketi'nin Konserve fabrikalarının tohumluk ihtiyacını karşılamak üzere dışarıdan temin ettiği, Lorka, Juwel, Twist, Wenus, Mingomark ve Lancet çeşitleri 1970 bezelye çeşit verim denemesine dahil edilerek 12 çeşitli 4 tekerrürlü bu çeşit verim denemesi kuruldu. Bu deneme neticesine göre Delicatess, Kelvedon, Hada, Wenus, Zenit çeşitleri verim bakımından en iyi neticeyi vermiştir. Denemeye alınan bütün çeşitlerin teknolojik ve konservelik vasıflarının tesbiti için Bursa Konservcilik Araştırma Enstitüsü'ne her çeşitten 10 ar kg. numune gönderilmiştir. Konserve analizleri cetvel 2 de gösterilmiştir.

Konserve Analiz neticelerine göre Juwel, Delicatess, Hada çeşitleri konservelik vasıfları en iyi, Kelvedon Wonder ve Twist çeşitleri konservelik vasıfları iyi çeşitler olarak tesbit edilmiştir.

Bu seneki bezelye çeşit verim denemesinde çeşit seleksiyonu metodu uygulanmış ve deneme 4 tekerrürlü tesadüf blokları deneme tertibi-ne göre kurulmuştur.

Parsel büyüklüğü	: 12 × 1,2 m
Parsel alanı	: 14,2 m ²
Mesafeler — sıra arası	: 40 cm
sıra üzeri	: 5 cm

Çeşitlere ait ölçü, sayım ve müşahedeler cetvel 1 de, konservelik vasıflarının kontrol neticeleri cetvel 2 de gösterilmiştir.

S O N U Ç L A R

DENEMEYE ALINAN BEZELYE ÇEŞİTLERİNİN VERİM DURUMLARI

Tukey testine göre gruplandırmada 1967 yılında denemeye alınan çeşitler 2 gurub, 1970 yılında denemeye alınan çeşitlerde 4 grub teşkil etmektedir.

CETVEL 1

<u>Çeşidin Adı</u>	<u>1967</u> <u>Parsele verim/kg</u> <u>(Parsel: 24 m²)</u>	<u>1970</u> <u>Parsele verim/kg</u> <u>(Parsel: 14,4 m²)</u>	<u>1967 ve 1970</u> <u>Seneleri ortalaması</u> <u>(Kg/Dekar)</u>
Delicatess	25,8	11,75	944
Hada	26,8	10,57	925
Kelvedon Wonder	21,9	9,95	789
Kleine Rheinlanderin	15,5	8,62	618
Senator		8,80	611
Zenit		9,00	625
Wenus		9,65	670
Mingomark		7,85	545
Twist		8,00	555
Juwel		7,50	520
Lorka		5,27	365
Lancet		5,00	346
W 1	15,80	—	658
Forto	17,30	—	720
W 4 A	20,0	—	833
W 4 B	17,10	—	656
Salaut	11	—	458
Vitalis	18	—	750
W 17	23,3	—	978
Ceres	18,8	—	755
Brillant	20,16	—	835
Konfrix	16,16	—	673
St 4	19,5	—	812
W 7 B	22,3	—	929
W 15	18,5	—	775
W 11 B	18,6	—	777

** F : % 1 seviyede çok önemli derecede farklı (1967 ve 1970

Turkey testi : D : 9,1 (1967)

Turkey testi : D : 3,13 (1970)

Bezelye Çeşit Verim Denemesine Alınan Çeşitlerin tesbit Edilen Özellikleri
1970

Çeşidin Adı	BİTKİ ÖZELLİKLERİ (1)			ÇİÇEK ÖZEL. (1)			MEYVE ÖZELLİKLERİ (2)						
	Çiçek aç. Tarihi	Yeşil ol. Tarihi	Habitus	Yüksek (cm.)	Genel rengi	Rengi	Sapçıkta çiçek sayısı.	Uzun (cm.)	Geniş (cm.)	Rengi	Sapçak mey. ad.	Kapçık dane ad.	Şekli Eğri
Lorka	15.5.1970	5.6.1970	Zayıf	35	Orta								
					yeşil	beyaz	2	8-9	1,5-2	Açık yeş.	1-2	6-8	ucu küt
Juwel	18.5.1970	8.6.1970	Sık	45	»	»	2	5-6	1-1,5	Açık yeş.	1-2	7-8	»
Twist	15.5.1970	6.6.1970	»	35	Koyu	yeş.	2	7-8	1,5-1,8	Açık yeş.	1-2	6-8	»
Wenus	14.5.1970	4.6.1970	»	35	Orta	yeş.	2	5,5-6	1,5-1,7	Açık yeş.	1-2	6-8	»
Mingomark	16.5.1970	5.6.1970	»	45	»	»	2	7-8	1,5-1,7	Orta yeş.	1-2	6-8	»
Lancet	20.5.1970	16.6.1970	»	45	»	»	2	8-9	1,5-2	Orta yeş.	1-2	8-9	»
Delicatess	4.6.1970	26.6.1970	»	60	»	»	2	7-8	1,5-1,7	Açık yeş.	1-2	7-9	»
Kelvedon Wonder	18.5.1970	10.6.1970	»	45	»	»	2	8-9	1,5-2	Orta yeş.	1-2	6-8	»
Hada	3.6.1970	27.6.1970	Sık kuvv.	55	»	»	2	7-8	1,3-1,5	Açık yeş.	1-2	7-9	»
Kleine Rheinlanderin	16.5.1970	10.6.1970	Sık	35	»	»	2	7-8	1-1,8	Koyu yeş.	1-2	6-8	»
Senator	1.6.1970	23.6.1970	Sık kuvv.	55	»	»	2	9-10	1,5-1,7	Orta yeş.	1-2	7-9	»
Zenit	1.6.1970	20.6.1970	»	45	»	»	2	8-9	1-1,5	Açık yeş.	1-2	8-10	»

CETVEL 2

Bezelye Çeşit Verim Denemesine Alınan Çeşitlerden Yapılan Konservelerin Kontrol Neticeleri

Çeşidin Adı	Elek No:	Dane. rengi	tat.k. aroma	dane çatla.	danele. ezilme	danele yumuşa.	dolgu su- yunda çi rişleme	dol. su- yunda berak.	tendro metre değeri
Zenit	1	çok açık	orta	yok	yok	yok	yok	bulanık	22—20
	2	» »	»	»	»	»	»	»	25—24
	3	» »	»	»	»	»	»	»	20
Twist	1	— —	—	—	—	—	—	—	—
	2	açık	iyi	yok	yok	yok	yok	az bula.	16—15
	3	»	»	»	»	»	»	»	21—18
Mingomark	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	çok koyu	orta	»	»	»	»	»	15—15
	3	» »	»	»	»	»	»	»	19—19
Senator	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	kou	orta	az çat. var				bulanık	33—28
	3	»	»	»	»	»	»	»	33—30
Juwel	1	açık	çok iyi	yok	»	»	»	berrak	25—24
	2	»	»	»	»	»	»	»	33—31
	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Kelvedon Wonder	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	koyu	iyi	»	»	»	»	az bula.	36—32
	3	»	»	»	»	»	»	»	37—36
Kleine Rheinlan.	1	»	orta	»	»	»	»	bulanık	
	2	»	»	»	»	»	»	»	
	3	»	»	»	»	»	»	»	
Delicatess	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	»	çok iyi	»	»	»	»	az bula.	30—27
	3	»	»	»	»	»	»	»	32—31
Hada	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	»	»	»	»	»	»	»	29—29
	3	»	»	»	»	»	»	»	32—30
Wenus	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	açık	orta	az çat.	»	»	»	bulanık	25—22
	3	»	»	»	»	»	»	»	30—27
Lorka	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	3	koyu	orta	»	»	»	»	»	28—27

Not : Sterilize bütün çeşitlerde 115,5°C 18—20 de yapılmıştır. Bezelye çeşit verim denemesine alınan çeşitlerin konservelik vasıflarının tesbiti Bursa Konsr-vcilik Araştırma Enstitüsü tarafından yapılmıştır.

T A R T I Ş M A

I. Guruba giren Delicates ve Hada çeşitleri denemenin verim yönünden yapılan değerlendirilmesinde en yüksek verimli oldukları görülmüştür. Bu çeşitlerin konservelik analizlerinde de konservelik vasıfları en iyi çeşitler olarak tesbit edilmiştir. Aralarında morfolojik bakımından önemli farklar mevcut değildir. Verim bakımından Delicates çeşidi Hada çeşidine nazaran dekara 81 kg. daha verimlidir. Bu iki çeşit arasında hasat devresi bakımından da önemli bir fark mevcut değildir. Her iki çeşitte orta-orta-geç devrede olgunlaşan çeşitlerdir.

II. Guruba giren Kelvedon Wonder, Wehus ve Zenit çeşitleri içerisinde, Kelvedon Wonder çeşidinin Konservecilik analiz neticelerine göre konservelik vasıflarının da Wenüs şe Zenit çeşitlerinden daha uygun olduğu tesbit edilmiştir.

III. Guruba giren Kleine Rheinlanderin Twist, Mingomark, Juwel çeşitleri içerisinde konservelik analiz neticelerine göre sadece Juwel çeşidinin konservelik vasıflarının çok iyi, Twist çeşidinin konservelik vasıflarının iyi olduğu tesbit edilmiştir.

Diğer çeşitler ise dane renginin fazla koyuluğu, dane kabuklarında çatlama ve dolgu sularında fazla bulanıklık görüldüğünden yukarda belirtilen çeşitlere nazaran konservelik vasıflarının iyi olmadığı tesbit edilmiştir.

Verim yönünden yapılan değerlendirmede en yüksek verimi gösteren Delicadess ve Hada çeşitlerinin konservelik yönünden yapılan konserve analizlerinde de iyi konservelik vasıf göstermesi ve her iki çeşidin de aynı devrede olgunlaşması yani her iki çeşidin de orta-geç bir çeşit olması sebebiyle bunlardan Delicadess çeşidinin Hada'ya nazaran nisbeten daha verimli olması sebebiyle Delicades çeşidi orta-geç çeşit olarak yetiştirilmesi tavsiye edilir.

Konservelik analizlerine göre iyen en iyi konservelik vasıf gösteren Juwel çeşidinin verimi her ne kadar Delicadess ve Hada kadar yüksek olmamasına rağmen konservelik vasfının çok iyi olması ve erkeni bir çeşit olmasından dolayı konserve fabrikalarının bezelye işleme devresini uzatmak maksadıyla ilk devre çeşidi olarak yetiştirilmesi uygundur.

Kelvedon Wonder ve Twit çeşitlerinin de verimlerinin Delicadess ve Hada'ya nazaran düşük olmasına rağmen konservelik vasıflarının iyi olması ve Delicadess ve Hada çeşitlerine nazaran daha kısa zamanda olgunlaşması sebebiyle konserve fabrikalarının bezelye işleme periyodunu uzatmak maksadıyla Twist'in ilk devre çeşidi olarak Kelvedon Wonder'in or-

ta devre çeşidi olarak yetiştirilmesi uygundur.

Her ne kadar denemede en yüksek verimi gösteren Delicatess, Hada ve Kelvedon Wonder çeşitleri memleketimize daha önce getirilen ve yetiştiriciliği yapılan çeşitler ise de konserve fabrikaları daha ziyade tohum şirketleri tarafından getirilen çeşitleri bölge çiftçileri ile yaptıkları mukavelelerle üretmeye çalışmaktadır. Konserve fabrikalarının tohum şirketlerinden alarak üretimine çalıştıkları bu çeşitlerin verimleri yukarıda bahsettiğimiz Delicadess, Hada ve Kelvedon Wonder çeşitlerinden daha düşük ve konservelik analiz neticelerine göre de bazı çeşitlerin konservelik vasıfları uygun olmadığı gibi ekseri kısa zamanda olgunlaşan erkenci çeşitlerdir.

Bu bakımdan konserve fabrikalarının Delicatess, Kelvedon Wonder gibi memleketimizde uzun zamandır, üretimi yapılan verim ve konservelik vasıfları yüksek bu çeşitleri de bezelye ekim plânları içersine alarak bezelye konserve işleme periyodunu uzatmaları mümkündür.

Sonuç olarak; Juwel ve Twist çeşitlerinin erkencilik özellikleri sebebiyle ilk devre çeşidi olarak, Delicatess'in de orta-geç devre çeşidi olarak yetiştirilmeleri tavsiye edilir.

Ö Z E T

Türkiye bezelye çeşitleri bakımından fakirdir ve mevcut çeşitler sarı ve sırğa ihtiyaç gösteren çeşitlerdir. Bu yerli çeşitlerin yetiştirilmesi zor ve masraflı olduğu gibi hemen hepsi kuru daneleri yuvarlak (düz) olan ve konservelik vasıfları iyi olmayan çeşitlerdir.

Bu maksatla 1966 yılında 18 yabancı çeşitle bir çeşit verim denemesi kurulmuştur. Bu deneme neticesine göre seçilen 9 çeşitle 1967 yılında 6 tekerrürlü bir verim denemesi kurulmuştur. 1967 yılından seçilen çeşitlerle 1968 yılında kurulan çeşit verim denemesinde çeşitlerin büyük bir kısmı çıkıştan sonra 1969 yılı başında soğuktan büyük ölçüde zarar görmüştür. 1970 yılında 12 yabancı çeşitli 4 tekerrür bir verim denemesi kurulmuştur.

Deneme neticesine göre; Juwell ve Twist çeşitlerinin erkencilik özellikleri sebebiyle ilk devre çeşidi olarak, Kelvdor Wonder'in orta devre çeşidi olarak, Delicatess'in de orta geç devre çeşidi olarak yetiştirilmesi tavsiye edilir.

S U M M A R Y

There are limited numbers of pea (*Pisum sativum* L.) varieties in

Turkey, and most require staking this increasres the expense and difficulties of production. Also these varieties are smooth-seeded and unsuitable for canning.

In 1966 a trial of 18 imported pea varieties was made from these 9 varieties were selected and further trial conducted in 1967. In 1970 12 further imported varieties were grown on trial. From the results of the trials the following varieties are recommended:

Early	Delicatess <i>7-11-12-13-14-15-16-17-18</i>
Mid-season	Kelvedon Wonder
Mid-Late	Jewel, Twist <i>9-10-11-12-13-14-15-16-17-18</i>